

Les sources manuscrites de la théorie de la musique
(S. IX-XVI)

Catania, Biblioteche Riunite Civica
e Antonio Ursino Recupero (I-CATc)
D 39, f. 33v-34r

Transcription : Christian Meyer
(février 2006 – rév. nov. 2017)

33v

Iacobus de Barbo ¹

¹Postquam adimpleti sunt tres libri, scilicet primus de cantus immensurato, qui dicitur cantus planus, secundus de cantu mensurato, qui organicus appellatur, ³^{us} de contrapuncto, qui biscantus vocatur, ²nunc restat in hoc quarto et ultimo libro tractare de proportionibus musicalibus iuxta mei parvi possibilitatem ingenii subponendo me correptioni magistrorum et doctorum in supradicta arte musicali ³sequens semper vestigia ipsorum magistrorum et eciam eorum dicta in quibus tractaverunt de proporcionibus et proporcionalitatibus. ⁴Et primo quid sit proporcio.

⁵Proportio est duorum comparatorum ad invicem habitudo.

⁶Et dividitur, quia alia est proportio communiter dicta et alia proprie dicta. ⁷Proporcio communiter dicta est aliquorum vel duorum comparatorum in aliquo in quo comparatur unius ad alterum habitudo. ⁸Et dicitur *in aliquo* propter maiorem expressionem, quoniam in equivocis nulla repperitur proportio ut asserit

² subponendo] superponendo *cod.*

¹ cf. Iohannes Georgius Graevius, *Thesaurus antiquitatum et historiarum Siciliae*, t. 3 (Leyde, 1723), p. 1279D ; *ibid.* Rocco Pirri, *Regiae et imperialis capellae collegiatae Sancti Petri sacri et regii Palatii Panormitani notiam opus posthumum*, p. 13 et p. 43 *Index chronicus cantorum* (« 1456. Iacobus de Barbo »).

Aristotelis primo *Thopicorum* capitulo de invencione silogizandi instrumenti quo in silogismis habundamus dyalecticis. ⁹Ex qua discretione habere possumus proporcionem communiter dictam in omnibus que equalitatem vel inequalitatem, similitudinem et dissimilitudinem, magis et minus suscipiunt, reperiri.

¹⁰Quedam est proportio proprie dicta, que sic describitur : proportio proprie dicta est duarum quantitatum vel plurium quantitatum inequalium eiusdem generis propinqui vel eiusdem speciei adinvicem habitudo. ¹¹Et dicitur eiusdem generis propinqui quoniam una quantitas continua cum alia quantitate discreta proprie proportionari non possunt, cum non sint eiusdem generis propinqui set bene remote. ¹²Ex qua descriptione comprehendere possumus proportionem proprie dictam solum in hiis que equalitatem vel inequalitatem suscipiunt reperiri, hoc est in quantitativibus.

¹³In ista descriptione sic posita cuiusque *membris declarate primi dividendo* quia nunc ad propositum secundum agredior quod proposito nostro pertinet et ipsum totaliter subdividendo.

¹⁴Quoniam secundum Pictagoram omnis vero quantitas continua vel discreta dicitur esse, continua magnitudo appellatur, discreta vero multitudo. ¹⁵Quantitas continua incipit a mensura finita et decrescit in infinitum. Que quantitas dividitur quia quedam est mobilis et quedam immobilis. ¹⁶Mobilis ut in spera mundi, et ista astronomiam prosequitur. ¹⁷Inmobilis ut in terra, scilicet triangulum vel quatrangulum, ortogonum, polygonum et omnium aliarum figurarum, et ista ad speculationem geometrie spectat.

¹⁸Quantitas autem discreta incipit a numero | finito et procedit in infinitum. ¹⁹Que quidem quantitas dividitur quia quedam est per

34r

¹¹ proportionari] proporcioni *cod.*

¹² descriptione] discretione *cod.*

¹³ nunc] nec *cod.*

¹⁷ pologonum *cod.*

se, quedam ad aliud comparata.²⁰ Per se ut dicimus binarium, triarium, quaternarium, quinquenarium, procedendo in infinitum per suas species, ut addere, subtrahere, dupplare, dimidiare et multiplicare et de radicum extrahere.²¹ Et talis quantitas vel talis numerus est subiectum in arsmetrica.²² Et ista pertinet ad arsmetricos et tunc dicitur quantitas absoluta et relata.²³ Ad aliud comparata ut dicimus duo ad unum, tria ad duo, quatuor ad trium, et sic in infinitum quia talis numerus est numerus sonorus et est subiectum in musica, et ista pertinet ad musicos et tunc est quantitas relata tantum.²⁴ Unde musica est de numero relato ad sonum.

²⁵ Et dico quod duplex est proportio proprie dicta est, scilicet rationalis et irrationalis.²⁶ Proportio rationalis est plurium quantitatum commensurabilium adinvicem habitudo.²⁷ Pro quarum duarum descriptione est sciendum quod quantitates mensurabiles dicuntur, quibus repperitur una communis mensura quamlibet illarum quantitatum mensurare potens.²⁸ Ille vero dicuntur quantitates inconmensurabiles, quibus nulla talis mensura communis reperitur.²⁹ Ulterius vero subdividendo primum membrum subdivisionis istius, quia 2^m scilicet membrum de rationali non facit ad propositum nostrum.³⁰ Unde dico quod duplex est proportio rationalis.³¹ Nam quedam est proportio equalitatis, et est ista que est plurium quantitatum equalium adinvicem habitudo.³² Quedam est proportio inequalitatis, et est ista que est plurium quantitatum inequalium adinvicem habitudo que est in 2° membro.³³ Et dividitur proportio proprie dicta quia quedam est proportio maioris inequalitatis, quedam est minoris inequalitatis.³⁴ Proportio maioris inequalitatis est quando maior numerus comparatur minori.³⁵ Proportio minoris inequalitatis est quando minor numerus comparatur maiori addendo <...>

²⁰ radicum] redicum *cod.*

²³ sonorus] sonorius *cod.*

²⁷ potens] poteris *cod.*

³⁵ comparetur *cod.*